

Samenvatting

Introductie

Zowel in ontwikkelingslanden als in welvarende landen woont bijna de helft van de bevolking in stedelijke gebieden. Een van de kenmerken van veel stedelijke omgevingen is de concentratie van problemen met betrekking tot de kwaliteit van leven en de beschikbaarheid van middelen. Van de stedelijke bevolking die in arme en suboptimale omstandigheden leeft, lopen kinderen een bijzonder groot risico. Achtergestelde leefomstandigheden hebben immers een grote impact op het welzijn van kinderen en de ervaringen uit hun kindertijd zijn bepalend voor bijna alle aspecten van hun ontwikkeling naar volwassenheid: lichamelijk, emotioneel, psychosociaal, gedragsmatig en cognitief.

Veel van de literatuur over kinderarmoede gaat over zogenaamde ontwikkelingslanden, maar in de afgelopen jaren is er ook steeds meer aandacht gekomen voor kinderarmoede in welvarende landen. Verschillende onderzoekers hebben een reeks van problemen geïdentificeerd waar kinderen die opgroeien in armoede dagelijks mee worstelen. Voorbeelden zijn een gebrek aan of onveilige speelplaatsen, inadequate huisvesting en ouders die werkloos zijn. Deze kinderen hebben ook te maken met schaarste in relatie tot de voedselomgeving. Dat leidt, in combinatie met andere factoren, tot een hoge prevalentie van overgewicht en obesitas in segmenten van Westerse stedelijke bevolkingen met een lage sociaal-economische status (SES). In ontwikkelingslanden lopen volwassenen en kinderen van hoge SES groeperingen risico op overgewicht of obesitas; terwijl in welvarende landen een gradiënt waargenomen kan worden waarbij zowel volwassenen als kinderen van sociaal-economisch kwetsbare huishoudens meer risico lopen op overgewicht of obesitas.

Gezien het grote aantal stedelingen wereldwijd en de ernst en complexiteit van de uitdagingen waar stedelingen, met name kinderen, mee kampen, is het cruciaal om nieuwe en verfrissende ideeën te introduceren om het welzijn en de kwaliteit van leven van deze mensen te verbeteren, niet alleen in ontwikkelingslanden, maar ook in rijke Westerse landen. Met wisselende resultaten zijn zowel publieke als private initiatieven ontwikkeld die gericht zijn op het verbeteren van het leven van kinderen die opgroeien in een context van armoede. Hieronder vallen activiteiten die zijn gericht op gezonde voeding voor kinderen en de preventie van overgewicht en obesitas. Aangezien bekend is dat de participatie van kinderen kan resulteren in diensten die beter passen bij de leefwereld van kinderen, is het belangrijk om te overwegen of participatie ook potentieel heeft voor het versterken

Samenvatting

van interventies die gericht zijn op het verbeteren van het leven van kinderen die opgroeien in armoede. Gezien de gevolgen van armoede op kinderen is het bovendien van groot belang om na te gaan hoe hun leven eruit ziet om zodoende te begrijpen hoe zij beter kunnen worden ondersteund. Hiervoor is het nodig om de specifieke domeinen en praktijken waar kinderen zich begeven, zoals speelplaatsen, scholen en de thuisomgeving, nauwlettend te bestuderen. Het Amsterdamse schooltuinenprogramma is één van de praktijken waar lokale kinderen bij betrokken zijn. Het bestuderen van dit programma is ook van belang omdat het een veelbelovende interventie is om de groente inname te verbeteren en overgewicht/obesitas bij Amsterdamse kinderen te voorkomen.

In dit proefschrift onderzoek ik de dagelijkse realiteit van Amsterdamse kinderen die opgroeien in armoede vanuit hun eigen perspectief. Ik introduceer en ontwikkel een participatieve aanpak waarbij initiatieven om armoede aan te pakken gevoed kunnen worden door de perspectieven van degenen die er dagelijks mee te maken hebben. Met deze aanpak hoop ik de verhalen van kinderen expliciet te maken en deze voor te leggen aan beleidsmakers en professionals. Deze studie beoogt bij te dragen aan het begrijpen van de ervaringen en perspectieven van kinderen met betrekking tot het opgroeien in een armoede context, en hun perspectieven op het Amsterdamse schooltuinenprogramma te onderzoeken als een interventie om groente inname te verbeteren en overgewicht/obesitas en/of ondervoeding te voorkomen. De hoofdvraag van dit onderzoek is als volgt geformuleerd: *Hoe kan kinderparticipatie bijdragen aan beter begrip van wat het voor kinderen betekent om op te groeien in een context van armoede, en van wat nodig is om de kwaliteit van hun leven en hun welzijn te verbeteren?*

Theoretische concepten

Door het bestuderen van het leven van kinderen en het inbouwen van participatieve benaderingen, worden diepgaande inzichten verkregen in het leven van kinderen die opgroeien in contexten van armoede en wat nodig is om hun welzijn te vergroten. Zowel het proces als de resultaten van het onderzoek naar de levens van kinderen opgroeiend in contexten van armoede zijn belangrijk in dit proefschrift.

Wat betreft het onderzoeksproces naar de levens van kinderen die opgroeien in contexten van armoede, worden vier relevante concepten uitgelicht: kinderparticipatie, het kind perspectief, *agency* van het kind, en *lifeworld orientation* en het dagelijkse leven. Sinds het aannemen en ratificeren van het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind, hebben

Samenvatting

we een aanzienlijke toename gezien in de belangstelling voor de rechten van het kind en **kinderparticipatie**. Het aannemen van het kinderrechtenverdrag betekende een toegenomen interesse in het betrekken van jonge mensen door middel van een keur aan participatieve initiatieven en consultaties, om het **kind perspectief** vast te leggen. Dit betekent dat het gaat om het perspectief van de *insider*, gebaseerd op wat hij of zij belangrijk vindt. Daarnaast stelt het kinderrechtenverdrag traditionele concepten over de kindertijd en opgroeien ter discussie, aangezien het verdrag kinderen ziet als subjecten met rechten, wat impliceert dat zij, net als volwassenen, over *agency* beschikken. **Agency van het kind** houdt in dat kinderen de sociale capaciteit hebben om te handelen en te creëren, en om de (dagelijkse) praktijk te veranderen om persoonlijke doelen te bereiken. Aangezien dit proefschrift de vraag wil beantwoorden hoe kinderen zelf over kinderarmoede denken en hoe het perspectief van het kind ten aanzien van het opgroeien in armoede begrepen kan worden, is het noodzakelijk om de verbinding te zoeken met de dagelijkse ervaringen van kinderen. Dit wordt ook wel **lifeworld orientation** genoemd, een interpretatief paradigma dat haar oorsprong heeft in theorieën van de sociale pedagogiek en een methodologische benadering betreft die rekening houdt met de context waarin de stem van kinderen wordt geproduceerd en de omstandigheden van armoede die daarop van invloed zijn. Dit behoeft een context-specifieke interpretatie van de rechten en belangen van kinderen en laat ruimte voor verschillende betekenissen, afhankelijk van de context.

Om de resultaten van het onderzoek naar het leven van kinderen die opgroeien in contexten van armoede te adresseren, zijn in dit proefschrift twee concepten opgenomen: beleidsdialoog en zelfvertrouwen. Een van de grote uitdagingen in deze studie was de vraag hoe kinderen zo effectief mogelijk betrokken kunnen worden zodat door beleidsmakers echt naar hun verhalen geluisterd wordt en dit leidt tot actie. De **beleidsdialoog** refereert aan het proces van het includeren van gestructureerde discussies in het beslissingsproces om bij te dragen aan de ontwikkeling van *evidence-based* beleid. In toenemende mate erkennen lokale overheden het belang van het includeren van de zienswijzen van kinderen om beleid te ontwikkelen dat tegemoet komt aan hun behoeften en overeenkomt met hun dagelijkse realiteit. Daarmee worden zij erkend als rechtmatige belanghebbenden. Het is noodzakelijk om specifieke vormen van dialoog en betrokkenheid te ontwerpen die als vertrekpunt de positie van het kind nemen. **Zelfvertrouwen** is hier een belangrijk concept in gebleken. Mensen zijn gemotiveerd om een positief zelfvertrouwen actief na te streven. In dit onderzoek hebben we gekeken naar hoe kinderparticipatie kan bijdragen aan het welzijn van het

kind. Aangezien kinderarmoede een gevoelig onderwerp is en er aanwijzingen zijn dat het op een directe wijze bespreken ervan een uitdaging kan zijn, hebben we in het bijzonder onderzocht hoe we kinderarmoede en achterstand op een positieve manier kunnen benaderen, op een wijze die het zelfvertrouwen verhoogt in plaats van verlaagt.

Onderzoeksopzet

De onderzoeksvraag die in dit onderzoek centraal zal staan, luidt:

Hoe kan kinderp participatie bijdragen aan beter begrip van wat het voor kinderen betekent om op te groeien in een context van armoede, en van wat nodig is om de kwaliteit van hun leven en hun welzijn te verbeteren?

De onderzoeksvraag is verder uitgewerkt in de volgende deelvragen:

- 1: Wat is het kind perspectief op het opgroeien in contexten van armoede?
- 2: Op welke manier kunnen de ervaringen en perspectieven van kinderen die opgroeien in contexten van armoede het beste worden begrepen?
 - 2a: Op welke wijze kan kinderarmoede worden besproken met kinderen die opgroeien contexten van armoede?
 - 2b: Hoe kan de methode *photovoice* bijdragen aan het verkrijgen van inzicht in de dagelijkse activiteiten van kinderen die opgroeien in contexten van armoede?
- 3: Onder welke condities kunnen kinderen die opgroeien in contexten van armoede en beleidsmakers in een zinvolle dialoog met elkaar treden?
- 4: Wat is het kind perspectief op schooltuinwerk als gezondheid bevorderend programma en hoe kan het vanuit het perspectief van kinderen worden verbeterd?

De studie, zoals beschreven in dit verslag, bestaat uit twee afzonderlijke onderzoeken die beide hoofdzakelijk zijn gesitueerd in Amsterdam.

Onderzoek 1: Het bestuderen van perspectieven en ervaringen van kinderen die opgroeien in armoede

Een uitvoerig onderzoek heeft plaatsgevonden naar het leven en de behoeften van economisch achtergestelde kinderen, resulterend in drie hoofdstukken in dit proefschrift. In dit onderzoek zijn participatief actie onderzoek [PAR] en etnografie gecombineerd. PAR was erop gericht inzicht te krijgen in de behoeften van de kinderen om interventies en beleid te kunnen ontwikkelen die beter aansluiten bij deze behoeften. Als onderdeel van

Samenvatting

de etnografische aanpak, hebben we participerende observatie toegepast tijdens het werken en reizen met de kinderen.

Het onderzoek is verricht in twee achtergestelde buurten in Hoorn en Amsterdam. We gingen zorgvuldig te werk bij het presenteren van het project aan de kinderen. De kinderen werden niet geselecteerd of uitgenodigd op grond van hun persoonlijke kenmerken. In plaats daarvan is de keuze gemaakt voor een sociale diversiteit aan kinderen door alle kinderen uit economisch achtergestelde buurten uit te nodigen voor 'een fotoproject over hun leven en buurt'. De kinderen werden benaderd voor dit project door lokale jeugdwerkers in Hoorn en door drie basisscholen in Amsterdam.

De *photovoice* methode is als centrale methode gebruikt. In totaal namen 29 kinderen tussen de 8 en 12 jaar foto's van objecten en plaatsen uit hun directe omgeving die voor hen van betekenis zijn. Tijdens wekelijkse bijeenkomsten werden groepsdiscussies en interviews afgenomen waarin de kinderen werden aangespoord na te denken over hun foto's. Door het rekruteren van deelnemers in economisch achtergestelde buurten was het aannemelijk dat de meeste kinderen opgroeien in armoede; dit is echter niet per individueel kind onderzocht. Wanneer het onderwerp armoede expliciet opkwam in de verhalen van kinderen, ontstond de mogelijkheid dit onderwerp verder te bediscussiëren. Tegelijkertijd waren we in gelijke mate geïnteresseerd in de afwezigheid van referenties naar armoede. Om de verhalen van de kinderen verder in context te kunnen plaatsen, hebben de onderzoekers ook informele gesprekken gevoerd met ouders en zijn interviews afgelegd met basisschoolleraars, twee jeugdwerkers en een beleidsmedewerker.

Het project is in Amsterdam uitgebreid met een dialoog tussen de kinderen en beleidsmedewerkers en een fototentoonstelling. De tentoonstelling, in de vorm van een foto verhalen tafel, bleef hierna nog een week in de stadsdeelkantoor, waar iedereen de foto's kon bezichtigen en reflecteren op de verhalen van de kinderen. De tafel werden ook getoond op twee scholen en in de lokale bibliotheek. Op deze locaties hadden de kinderen de mogelijkheid hun foto's te bespreken met leeftijdsgenoten, de resultaten te bespreken met buurtbewoners en konden zij invloed uitoefenen op lokale professionals.

Studie 2: Onderzoek naar het perspectief van kinderen op het schooltuinprogramma.

Twee hoofdstukken in dit verslag handelen over ons onderzoek naar de perspectieven van kinderen in lage SES gebieden op het Amsterdamse schooltuinprogramma. Een etnografische benadering werd gehanteerd, waarin door het observeren van participanten inzicht werd verkregen in de ideeën van kinderen over dit programma, de invloed ervan op de groenteconsumptie en mogelijkheden tot verbetering van het programma. Een naturalistische benadering werd gekozen om de onderzoekers in staat te stellen de ervaringen van de kinderen met tuinieren en oogsten te bestuderen in een natuurlijke omgeving en deze waarnemingen te interpreteren in het licht van het betekenis ervan voor de betreffende kinderen zelf. Tijdens participerende observatie verzamelt de onderzoeker informatie door op te gaan in de natuurlijke omgeving van de doelgroep en daarbij de rol van actieve participant en observator af te wisselen.

Purposeful sampling werd gebruikt om scholen te identificeren en selecteren die reeds vele jaren deelnamen aan de Amsterdamse schooltuinprogramma en die waren gelegen in stadsdelen bewoond door de doelgroep van dit onderzoek, namelijk kinderen die leven in een context met een hoog aandeel lage SES huishoudens en een relatief hoge prevalentie van overgewicht en obesitas. Aangezien beide geselecteerde scholen al onderdeel waren van een breder *mixed-methods* studie was er eveneens sprake van een zogenaamde *convenience sample*.

Tussen maart en november 2015 waren twee observatoren aanwezig op alle schooltuinlessen om de gebeurtenissen, wat de kinderen deden en wat hun reactie was op hetgeen zij zagen en hoorden te observeren. Tijdens het deelnemen aan de tuinlessen van beide scholen assisteerden de observatoren de kinderen bij de activiteiten, voerden zij informele gesprekken met hen en observeerden ze nauwkeurig hun handelen en gedrag. Verder werden formele interviews afgenomen met kinderen van beide scholen om een verdiepend inzicht te verkrijgen in de wijze waarop de kinderen tegen het (school) tuinieren en de door hen gecultiveerde groenten aankeken. Een groepsdiscussie werd gehouden met de kinderen van één van de groepen om zo meer inzicht te verkrijgen in de variatie in opvattingen over het schooltuinwerk en groenteconsumptie. Tenslotte werden interviews afgenomen met ouders over welke groenten thuis werden gegeten.

Resultaten

Wat is het kind perspectief op het opgroeien in contexten van armoede?

Verhalen van kinderen over hun leven geven inzicht in hoe kinderen willen worden benaderd. Armoede wordt omringd door taboes, en kinderen die worden geconfronteerd met ontbering hebben de neiging om labels als 'armoede' en 'arm' te vermijden en worden soms boos wanneer anderen, zoals onderzoekers, deze termen gebruiken. Bovendien brengen de verhalen van kinderen ons tot het besef dat er twee manieren zijn om het leven van kinderen te benaderen, die beide waarde en legitimiteit hebben. Enerzijds hebben kinderen tekortkomingen in hun leven en anderzijds hebben zij middelen tot hun beschikking waar zij kunnen putten. Men kan de negatieve aspecten aanwezig in het leven van kinderen benadrukken en interventies daarop afstemmen, of de actieve houding van kinderen ten opzichte van tegenspoed zien als manifestatie van *agency* die moet worden ondersteund. In het licht van dit onderzoek is er behoefte aan een evenwichtig perspectief dat rekening houdt met beiden. Van daaruit kan worden gewerkt aan een maximaal positieve verandering.

Op welke manier kunnen de ervaringen en perspectieven van kinderen die opgroeien in contexten van armoede het beste worden begrepen?

Verschillende aspecten met betrekking tot de aanpak en methoden die in deze studie werden gebruikt, werkten samen en hebben bijgedragen tot het verkrijgen van inzicht in de ervaringen van kinderen met en perspectieven op het opgroeien in armoede. Omdat we ervoor hebben gekozen kinderen centraal te plaatsen, was tijd nodig voor hun persoonlijke ontwikkeling en voor het geleidelijk ontvouwen van hun verhalen. De etnografische aanpak en de *photovoice* methode maakten het mogelijk een intensief proces met de kinderen te doorlopen waarbij we langdurig contact met hen hadden en we hen en hun leefomstandigheden hebben leren kennen. Door een *agency* benadering te volgen, waarbij kinderen worden gezien als actieve mensen, niet alleen in onderzoek maar ook in hun sociale omgeving, ontwikkelden we diepere inzichten in hun perspectieven en behoeften.

Onder welke condities kunnen kinderen die opgroeien in contexten van armoede en beleidsmakers in een zinvolle dialoog met elkaar treden?

Veranderingen en verbeteringen in de leefomstandigheden van kinderen vereisen de actieve betrokkenheid van kinderen bij het ontwerpen, ontwikkelen en evalueren van beleid en programma's. Zowel kinderen als

Samenvatting

beleidsmakers hebben tijd nodig om opener naar elkaar en voor samenwerking met elkaar te worden. Ruimte voor communicatie kan worden gecreëerd en uitgebreid door enerzijds kinderen mee te laten doen in een uitdagend en plezierig proces en anderzijds de belangstelling van beleidsmakers in het proces en de output, en daarmee in het leven en de verhalen van kinderen, te bevorderen. Kinderparticipatie is een tweerichtings leerproces en betreft zowel de rol van kinderen als van volwassenen. Terwijl in het proces van kinderen de focus ligt op de groei van zelfvertrouwen, gaat het bij de beleidsmakers meer om het ontvankelijker worden voor de ervaringen en gedachten van kinderen. Deze twee aspecten zijn aan elkaar gerelateerd, aangezien de zelfverzekerde presentatie door kinderen van hun ervaringen en gedachten de beleidsmakers er toe kan bewegen te luisteren en in actie te komen. Door in kinderen te investeren en zowel hun persoonlijke groei als de ontwikkeling van hun verhalen over hun leven in hun eigen tempo te stimuleren, wordt het zelfvertrouwen van kinderen bevorderd en zijn kinderen in staat deel te nemen aan gesprekken met beleidsmakers en anderen. Derhalve toont dit onderzoek aan dat het gunstig is te beginnen met het aanmoedigen van kinderen om hun eigen verhaal over hun leven en buurt te creëren in plaats van te beginnen met het in contact treden met en mobiliseren van beleidsmakers.

Wat is het kind perspectief op schooltuinwerk als gezondheid bevorderend programma en hoe kan het vanuit het perspectief van kinderen worden verbeterd?

Uit het onderzoek naar het Amsterdamse schooltuinprogramma hebben we geleerd dat deelnemers enthousiast zijn over schooltuinwerk. Het consumeren van groenten en gezondheidsbelangen zijn geen primaire doelstellingen voor kinderen. Ook de voorgestelde verbeteringen van kinderen voor het schooltuinprogramma zijn niet noodzakelijkerwijs gericht op het consumeren van meer groenten en het verbeteren van hun gezondheid, maar op toename van plezier in en gemak van tuinieren. Dit kan er wel in resulteren dat kinderen meer groenten oogsten en consumeren. Het combineren van schooltuinwerk met gezondheidseducatie kan de resultaten van tuinieren versterken met betrekking tot het verhogen van de groente consumptie door kinderen die in contexten van armoede leven. Dit mag echter niet ten koste gaan van de vrijheid om hun eigen groenten te cultiveren, aangezien kinderen dit leuk vinden en het ze een gevoel van trots oplevert. Voor sommige kinderen kan dit leiden tot een meer blijvend effect op groenten consumptie dan educatie alleen, aangezien dit het ontstaan van meer intrinsieke motivatie om groenten te eten stimuleert. Tenslotte, gezien de vraag van kinderen naar meer autonomie en ruimte voor experimenten, kan het

bevorderlijk zijn om participatieve technieken te gebruiken om schooltuinprogramma's te onderzoeken en te ontwerpen of te verbeteren.

Conclusies en discussie

Deze studie was gericht op het doorgronden van de waarde van kinderp participatie in onderzoek en beleidsontwikkeling. In het bijzonder betrof de studie de waarde van kinderp participatie voor het begrijpen van het kind perspectief op opgroeien in een context van armoede en op wat nodig is om het leven en het welzijn van kinderen te verbeteren. Onze studie toonde aan dat kinderen, hoewel ze onder gedepriveerde omstandigheden leven, zichzelf of hun omgeving niet beschouwen als 'arm'. Teneinde recht te doen aan de zelfperceptie van kinderen, is het van belang zowel tekortkomingen als aanwezige middelen waaruit zij kunnen putten op te nemen in hoe deze kinderen worden benaderd.

Het is in het bijzonder van belang te overwegen hoe kinderen zichzelf representeren, vocabulaire consistent aan te passen en processen te ontwikkelen die aansluiten bij hoe kinderen hun omstandigheden zien. Taal gebruiken die armoede en ontbering aanduidt is weinig effectief wanneer kinderen zich er niet in herkennen en kan zelfs schadelijk zijn wanneer kinderen met opzet zulke labels afwijzen. In plaats van in consultaties met kinderen de nadruk te leggen op armoede, moeten discussies, afhankelijk van het doel, specifieke thema's of hun complete leefomgeving betreffen. Dit betekent niet dat discussies over armoede moeten worden vermeden. Kinderen leiding geven in een participatieproces en hun leefwereld als geheel onderwerp van studie maken, betekent dat er ruimte is voor het bespreken van alle aspecten van het leven van kinderen, inclusief armoede en ontbering.

Kinderparticipatie in onderzoek bleek een goede manier te zijn om de perspectieven van kinderen op het opgroeien om een arme wijk vast te leggen. Echter, de deelname van kinderen is niet zonder uitdagingen. Onder de vragen die zich kunnen voordoen zijn: Hoe kunnen kinderen met professionele onderzoekers werken op gelijke voet, op basis van de juist informatie en zonder pressie? In hoeverre moeten professionele onderzoekers ingrijpen om kinderen te ondersteunen of het onderzoek te controleren? En wie zou de zeggenschap moeten hebben over de gegevens en eventuele rapporten, de kinderen, de volwassenen of gezamenlijk? De antwoorden op deze vragen zijn niet vooraf vastgelegd, maar zijn afhankelijk van de mogelijkheden en voorkeuren van de kinderen. Gezien het voordeel van volwassen onderzoekers in termen van macht en ervaring en om schijnparticipatie te vermijden, moeten passende voorwaarden worden gecreëerd waaronder

Samenvatting

kinderen hun wensen kunnen ontdekken en communiceren. Bijvoorbeeld door hen de gelegenheid te geven om aan activiteiten deel te nemen zonder op enige manier druk uit te oefening. Het is belangrijk om te beseffen dat kinderen de leiding geven over hun eigen proces kan betekenen dat zij beslissen dat hun rol bescheiden is, of zelfs dat zij een informele en recreatieve betrokkenheid kiezen. Tegelijkertijd, als kinderen zich meer bewust worden van de voorwaarden waaronder zij willen bijdragen, is het cruciaal om (1) kinderen die dit willen meer controle over de agenda te geven, (2) hen meer tijd en ruimte te geven om te praten over problemen die hen beïnvloeden, en (3) kinderen in staat te stellen hun eigen gegevens te interpreteren en uit te leggen.

Verder moeten participatieprocessen met kinderen die opgroeien in contexten van armoede gericht zijn op zowel kinderen als volwassenen, in het bijzonder beleidsmakers. Gedeeltelijk afzonderlijke trajecten zijn nodig, aangezien de uitdaging voor beiden van verschillende aard is. Terwijl kinderen moeten groeien in hun rol als ervaringsdeskundigen die hun behoeften en ervaringen communiceren, is het voor beleidsmakers van belang dat zij openheid ontwikkelen voor de kinderen en hun ideeën, gedeeltelijk veroorzaakt door overtuigende presentaties van kinderen. Om deze reden is het van belang te beginnen met kinderen en hen in staat te stellen te spreken en te werken aan een verhaal over hun leven alsmede aan presentatievaardigheden alvorens beleidsmakers te adresseren.

Het verkrijgen van diepgaande inzichten in het leven en de behoeften van kinderen, en het realiseren van zinvolle ontmoetingen tussen kinderen en beleidsmakers heeft tijd nodig. Het is van groot belang te investeren in kinderen door middel van het opzetten van plezierige en leerzame projecten die niet alleen als doel hebben onderzoeksvragen te beantwoorden en beleid te ontwikkelen, maar kinderen ook voorzien van ervaringen die ze waarderen, zoals het reizen naar andere delen van het land voor uitstapjes die hen interesseren, voetballen en het hebben van informele gesprekken met onderzoekers en andere volwassenen. Kinderen waarderen aandacht en naarmate een relatie ontwikkelt, komen meerdere aspecten van hun leven aan het licht. Tijdsinvesteringen betalen zich uit, aangezien meerdere doelen worden bereikt en de positieve ontwikkeling van kinderen wordt ondersteund.

Tenslotte maakten twee projecten van verschillende aard deel uit van deze studie, en het is goed om hun respectievelijke bijdragen aan het welzijn van kinderen te overwegen. Terwijl het fotoproject een nieuw project is dat als

Samenvatting

uitgangspunt de ervaringen en perspectieven van kinderen op wat nodig is om hun leven te verbeteren neemt, heeft het schooltuinprogramma een lange geschiedenis in Amsterdam en een specifiek doel. Om bij te dragen aan het welzijn van kinderen zijn beide typen projecten belangrijk. Breed opgezette en open gedefinieerde participatieve projecten gericht op het begrijpen van het leven van kinderen geven veel ruimte om te experimenteren en ervaringen op te doen, samen met kinderen. Het schooltuinprogramma heeft een specifieke focus en meer structuur om zijn doel te kunnen bereiken. Mogelijkheden om participatieve benaderingen, zowel in leerprocessen als in het ontwerpen en verbeteren van zulke programma's, kunnen worden onderzocht. Projecten als het fotoproject die het leven van kinderen als uitgangspunt nemen en kinderp participatie als belangrijkste focus hebben, kunnen dienen als waardevolle proeftuin om ervaring op te doen met hoe je dit goed kunt doen.